

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 4 - Рівне: РДГУ, 2015 – 300 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 27 березня 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – Ленинград : ЛГУ, 1968. – 338 с.
2. Балабанова Л. М. Психолого-педагогічні проблеми студентського віку / Л. М. Балабанова // Психологія : зб. наук. праць НПУ. – К., 1999. – С. 169–174. – (Вип. 4 (7)).
3. Сірко Р.І. Деякі аспекти впливу сімейного середовища на психічне здоров'я студентів / Р.І. Сірко // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – 2001. – Т. 3, ч. 3. – С. 198–201
4. Хлівна О. М. «Психологія здоров'я» для психологів: програма нового спецкурсу / О. М. Хлівна // Практична психологія та соціальна робота. - 2004. – № 10. – С. 12–16.
5. Ящишина Ю.М. Експериментальне дослідження соціальних та особистісних чинників психічного здоров'я студентської молоді / Ю. М. Ящишина // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Випуск 2. – Факультет психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ : Гнозис, 2009. – С. 308–314.

References

1. Anan'ev B.G. Chelovek kak predmet poznaniya / B.G. Anan'ev. – Leningrad : LGU, 1968. – 338 s.
2. Balabanova L. M. Psykholoho-pedahohichni problemy student-s'koho viku / L. M. Balabanova // Psykholohiya : zb. nauk. prats' NPU. – K., 1999. – 169–174 s. – (Vyp. 4 (7)).
3. Sirko R.I. Deyaki aspekty vplyvu simeynoho sere dov yshcha na psykhhichne zdorov"ya studentiv / R.I. Sirko // Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny / za red. S.D. Maksymenka. – 2001. – T. 3, ch. 3. – 198–201 s.
4. Khlivna O. M. «Psykhohohiya zdorov"ya» dlya psykholohiv: prohrama novoho spetskursu / O.M. Khlivna // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. - 2004. – № 10. – 12–16 s.
5. Yashchyshyna Yu.M. Eksperymental'ne doslidzhennya sotsial'nykh ta osobystisnykh chynnykiv psykhhichnoho zdorov"ya student-s'koyi molodi / Yu. M. Yashchyshyna // Problemy empyrychnykh doslidzhen' u psykholohiyi. – Vypusk 2. – Fakul'tet psykholohiyi Kyuyiv's'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Kyuyiv : Hnozys, 2009. – 308–314 s.

Резюме. В статье исследуется психопрофилактический аспект деятельности психолога в студенческой среде. Студенческий возраст рассматривается как отдельный период жизненного цикла человека. Приводятся результаты эмпирического исследования состояния психического здоровья студенческой молодежи во время обучения в высшем учебном заведении. Определено психопрофилактическое поле деятельности психолога относительно психического здоровья в студенческой среде.

Ключевые слова: психологическая профилактика, психическое здоровья, студенческий возраст, учебная деятельность, психолог.

Summary. Psychopreventive aspect of psychologist activity in student environment is examined in the article. Student's age is considered to be a period of human life cycle. The results of an empirical research of the students' mental health in the period of study in a higher educational establishment are represented. Psychopreventive measures providing by psychologist for mental health of the students are defined.

Key words: psychological prevention, mental health, student age, educational activities, psychologist.

УДК 159.922.8:[159.923.2:316.662]

Н.О. ХУПАВЦЕВА

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена теоретичним та емпіричним аспектам проблеми взаємозв'язку між статусом та особистісними якостями підлітка, що обумовлюють його становлення. Особливу увагу акцентовано на характеристику одного з компонентів статусу підлітка – соціальну активність. Розкрито значущість рівня впевненості, як важливої якості, що являється власністю особистості і є необхідною умовою існування як суб'єкта активності, здатного до самостійного вибору цілей. Встановлено, що підлітковий вік характеризується посиленням прагнення до спілкування, де здійснюється інтегральна оцінка себе, своєї цінності в даній референтній групі, свого соціально-комунікативного рангу.

Ключові слова: соціальний статус, соціальна активність, впевненість, роль, підліток.

Постановка проблеми. В сучасній психології існують різні трактування статусу, які відображають ті чи інші його характеристики. Статус – це певне становище, яке даний суб'єкт займає в суспільстві, спільності чи групі, і та значимість, яку атрибуують йому інші. Статус – поняття, пов'язане з визнанням особистої влади чи здібностей. В соціальній психології терміном «соціальний статус» позначається співвідносна позиція в соціальній системі, яка визначається за рядом специфічних ознак. Вступаючи у взаємодію, кожен орієнтується на статус іншого і підбирає для себе відповідну роль. Соціальна роль – це динамічний аспект статусу [6].

За визначенням А.А. Налчаджяна, статус особистості – це місце, яке займає вона в структурі групи, організації. Соціальна група має ієрархію офіційних статусів і кожний її член займає в ній той чи інший статус. Людина, будучи членом декількох груп, відповідно займає декілька статусів. Будь-яка система статусів вимагає того, щоб люди займали в ній більш високе чи більш низьке положення стосовно відношення один до одного. На думку Е.А. Ануфрієва, поняття соціального статусу включає не стільки атрибутивні, скільки функціональні, оціночні і навіть нормативні ознаки [4].

Соціальний статус особистості, на думку багатьох авторів обумовлений ставленням до неї інших людей, які, з одного боку, визнають її права, а з іншого – очікують і вимагають виконання певних функцій, реалізації певних форм поведінки. Становлення статусу – дуже складний процес, що обумовлюється взаємодією низки об'єктивних і суб'єктивних факторів [4].

Усі соціальні статуси можна поділити на два основні типи: ті, які пропонуються індивідуі суспільством або групою незалежно від його здібностей і зусиль, і ті, які особистість досягає власними зусиллями.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що всі проведені в напрямку дослідження можна умовно поділити на дві групи. До першої належать роботи, присвячені аналізу взаємозв'язку між статусом та особистісними якостями дитини, що обумовлюють його становлення. Друга група досліджень присвячена аналізу зовнішніх чинників, що детермінують статус дитини. Так, у психологічній теорії не раз порушувалось питання про залежність статусу дитини не лише від її особистісних якостей, але й від властивостей групи, відносно якої визначається статус.

Метою статті є спроба визначити основні підходи до поняття соціального статусу; проаналізувати взаємозв'язок між статусом та особистісними якостями підлітка, що обумовлюють його становлення; розкрити значення основної особливості соціальної структури спектру ролі. проаналізувати вплив особистісних якостей підлітка на соціальний статус в групі.

Результати теоретичного дослідження.

Соціальний статус як соціальний феномен існує тільки в органічному поєднанні соціального і особистісного. Хоч статус і характеризує особистість, насамперед, як об'єкта соціального розвитку, він повинен розглядатись як єдність об'єктивного і суб'єктивного, особистісного. Особливо яскраво це виявляється в процесі соціально-психологічного вивчення підлітків [6].

Характерною особливістю підлітка є посилене прагнення до спілкування з ровесниками, передусім з однокласниками, і трохи старшими за себе, стосунки з якими відіграють важливу роль у його житті. Він прагне заслужити повагу і визнання ровесників, мати авторитет. Для цього йому потрібно відповідати очікуванням однолітків, що не завжди є високоморальними. У товаристві ровесників починає вироблятися нова система критеріїв оцінювання поведінки та особистості людини, відбувається переоцінка цінностей, формуються нові морально-етичні вимоги. В результаті самосвідомість підлітка набуває нового рівня розвитку. Під час аналізу поведінки та особистісних якостей друзів у підлітка складається система вимог не лише до них, а й до себе. У своїх товаришах він цінує принциповість, сумлінне ставлення до справи, громадську активність, впевненість у собі, щирість, чесність, доброту, силу, правдивість, тощо. Значущими є також якості, що безпосередньо стосуються його взаємодії з однолітками [1].

Статус характеризується не тільки відносною стабільністю, а й динамічністю, рухливістю, пов'язаними зі зміною обставин життя, власною поведінкою і діяльністю особистості. Бажаний соціальний статус підлітків забезпечується значною мірою завдяки власним особистісним якостям (товариськість, замкненість, покірність, впевненість, підозрливість, мрійність, самостійність) та здібностям, а не особистісним чинникам, хоч і відіграють важливу роль у первинній соціалізації, не визначає автоматично місце особистості у суспільстві.

Однією з основних рис особистості, а, отже, і одним з провідних компонентів її статусу є соціальна активність. Остання детермінує способи самореалізації особистісного потенціалу, який, відповідаючи соціальним очікуванням суспільства, у своєму результативному вимірі ініціював би формування соціального статусу, актуалізував статусний набір особистості в контексті всіх ланок її соціалізації. У зв'язку з цим особистісний потенціал особистості як суб'єкта соціального статусу необхідно розглядати в різних аспектах. З одного боку – це відносно статична система, яка містить концепцію життя (акумуляована система у вигляді сукупності знань, світогляду) і новий життєвий досвід. З іншого – це динамічна система, тобто, власне, життєдіяльність особистості, спрямована на оптимальне вирішення певних життєвих проблем.

Становлення особистості відбувається в умовах, коли природний потяг до самоствердження, успіху стикається із зростаючою конкуренцією, високими вимогами до особистості і тій чи іншій групі. Потрібні такі якості, які дозволять підлітку успішно інтегруватися в складне соціальне середовище, бути лідером не лише в групі, але і в своєму житті [7].

Перелік загальних якостей містить у собі: компетентність – знання тієї справи, у якій людина проявляє себе; активність – уміння діяти енергійно; ініціативність – висування ідей, пропозицій; товариськість – відкритість для інших, готовність спілкуватися; кмітливність – здатність доходити до суті явищ, бачити їхні причини й наслідки, визначати головне; наполегливість – прояв сили волі, завзятості, уміння доводити справу до кінця; самовладання – здатність контролювати свої почуття, свою поведінку в складних ситуаціях; спостережливість – уміння бачити, мимохідь відзначати важливе; працездатність – витривалість, здатність вести напружену роботу; самостійність – незалежність у судженнях, уміння брати на себе відповідальність; організованість – здатність планувати свою діяльність, проявляти послідовність, зібраність [3].

У перелік специфічних якостей входять: організаторська проникливість – здатність зрозуміти світ іншої людини; здатність до активного психологічного впливу – розмаїтість засобів впливу на людей залежно від індивідуальних якостей, від сформованої ситуації; схильність до організаторської роботи, власна позиція, потреба брати відповідальність на себе.

На думку багатьох авторів [1, 3, 4, 5], підліток для досягнення бажаного соціального статусу повинен розвивати в собі такі якості як, компетентність, активність, ініціативність, товарищескість, кмітливість, наполегливість, самовладання, спостережливість, працездатність, самостійність, організованість, інтелект, комунікабельність, емпатію, доброту.

Слід також додати, що впевненість – одна з важливих якостей, яка визначає соціальний статус підлітка у колективі. Впевненість у собі є власністю особистості, ядром виступає позитивна оцінка індивідом власних навичок та здібностей, які визначають соціальну сміливість у постановці нових цілей та визначенні завдань, а також ініціативу, з якою людина береться за їх виконання [8].

Крім того, у контексті поняття «впевненість у собі» науковці використовують такі концепти як самовідношення й самооцінка (У. Джемс, С. Купурсмит, С. Максименко, Дж. Марвелл, С. Пантілеев, М. Розенберг, Р. Уайлі), образ-Я (М. Борищевський, І. Бех, І. Кон, Л. Бороздіна, Є. Соколова), Я-концепція (Р. Бернс, Е. Еріксон, В. Столін), саморегуляція (Б. Братусь, В. Клочко, Д. Леонт'єв, В. Петровський, С. Рубінштейн), а також більш життєві – загальне благополуччя, задоволеність життям та інше.

Впевненість у собі є необхідною умовою існування особистості як суб'єкта активності, здатного до самостійного вибору цілей. Самоорганізація особистості на суб'єктивному рівні неможлива без відчуття впевненості у собі, як повноцінного оволодіння собою, як здатність самостійно ставити цілі та діяти відповідно до них, зберігаючи адекватну критичну позицію стосовно самого себе, здатності передбачати результати дій до їх виконання, самостійно будувати стратегію досягнення цілей відповідно до внутрішніх особистісних змістів. Це означає вміння співвідносити потреби, що виникають, з власними можливостями та з прийнятними для даної людини способами реалізації, що відповідає соціокультурним орієнтирам даного суспільства в кожній конкретній ситуації, групі [8].

Впевненість у собі формується та виявляється у спілкуванні. Саме у цьому процесі здійснюється інтегральна оцінка себе, своєї цінності в даній реферативній групі, свого соціально-комунікативного рангу, який певною мірою визначає самооцінку та рівень домагань. Одним із чинників формування впевненості у собі є суб'єктивна позитивна оцінка результатів власних дій та оцінки, що надходять з боку значущих людей. Суттєву роль відіграють спеціальні тренінги для підлітків, які дозволяють цю впевненість виробити.

До основних ознак впевненої в собі особистості відносять: емоційність мови (не соромитися висловлювати почуття, не говорить натяками, не намагається пом'якшити свої висловлювання); повна відповідність між словами (промовою) і будь-якими іншими поведінковими реакціями (проявляє емоції відповідно до почуттів; пряме вираження власної думки (не боїться протистояння і сміливо висловлює свою думку, не замислюючись, як його сприймуть оточуючі); виражена здатність до імпровізації (не боїться проявити емоції, виказати симпатію чи антипатію) [8].

Лише при наявності певних особистісних якостей та вмінні їх проявити особистість підлітка займає певне місце в тій чи іншій групі, набуваючи тим самим соціального статусу. Ця ніша є відносним становищем людини в групі, що наділяє її правами і обов'язками, дає можливість виконувати певну роль і отримувати оцінку.

Хоча кожному статусу відповідає певна, особлива роль, кожен окремий статус пов'язаний з цілим спектром ролей, що вважається основною особливістю соціальної структури і має назву набір ролей – повний комплект ролевих стосунків, який є характерним підліткам внаслідок того, що вони відповідають певному соціальному статусу. Роль являє собою комплекс занять та дій, тісно пов'язаних з діяльністю інших людей. Взаємодія індивідів у групах здійснюється через сукупність відповідних ролей. Групи складаються з комплексів ролей, що переплітаються, які виконують члени групи в процесі взаємодії. Набір ролей відрізняється від множинності ролей, оскільки, множинність ролей пов'язана не з одним, а з декількома статусами, які займає особа і які часто можуть належати до різних сфер [3].

Загалом, соціальний статус особистості – це складне, багатопланове поняття, яке відображає єдність, взаємообумовленість і соціальну природу «внутрішнього» і «зовнішнього» буття особистості і як носія свідомості, і як суб'єкта діяльності. Це, з одного боку, інтегративне утворення, яке вміщує в себе рівні розвитку індивіда в його цілісності, з іншого боку – це визначена лінія поведінки (система діяльності і спілкування, в контексті колективної діяльності, реалізація життєвих установок особистості). Статус особистості – це поняття, яке співвідноситься з поняттям соціальної ролі, яке показує місце людини в системі суспільних відносин і пріоритетну для особистості систему соціальних функцій, включаючи не лише атрибутивні, а й функціональні, оцінні (соціальний престиж) і нормативні ознаки. Соціальний статус найбільш повно розкриває не лише основні функції особистості як суб'єкта статусних відносин, а й успішність її діяльності в основних сферах індивідуального буття, яка нерозривно пов'язана з певним рівнем розвитку особистісних якостей підлітка [2, 3].

Соціальний статус – соціальна позиція людини в межах групи або спільноти, яка пов'язана з її певними правами та обов'язками. Соціальний статус особистості виявляється у безпосередніх стосунках однієї людини з іншою (у межах окремо взятої групи), у ціннісно-орієнтаційному ставленні до іншого і побудовою своєї лінії поведінки відповідно до цього. «Якість» становища індивіда у групі, його визнання, пов'язане із вмінням

орієнтуватися в соціальному середовищі, до того ж орієнтуватися, успішно, що значною мірою обумовлено особистісними рисами особистості.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспектива її подальшого дослідження полягає у вивченні питань пов'язаних з аналізом зовнішніх чинників, що детермінують статус підлітка; впливу лідерських якостей та самооцінки на статус підлітка в групі.

Список використаних джерел

1. Вивчення особистості підлітка / За ред. М.Д. Дригус. – К.: Ін-т психології АПН України, 1994. – 128 с.
2. Евтихов О. В. Тренинг лідерства: Монографія / О. В. Евтихов – СПб.: Речь, 2007. – 256 с.
3. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я.Л. Коломинский. – Мн. : Тетра Системс, 2000. – 431 с.
4. Невідома Я. Г. Проблеми дослідження соціального статусу у сучасній психології / Я.Г. Невідома // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки»: зб. наук. пр. / за ред. : С. Д. Максименка., Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : ТОВ фірма «Іліон», 2010. – Вип. 4, т. 2. – С. 178–182.
5. Ніколаєнко О. В. Особливості вивчення лідерства як феномена міжособистісних стосунків / О.В. Ніколаєнко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : Збірник наукових праць. – Х. : ХДПУ, 2000. – Вип. 11. – С. 90–95.
6. Плюскин Ю.М. Пространственное поведение и социальный статус ребенка в группе / Ю.М. Плюскин, О.А. Богатырева, О.Е. Биченкова // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С.106–116.
7. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста: Учеб. Пособие. / Ф. Райс. – СПб.: Питер, 2000. – 616 с.
8. Ромек В.Г. Понятие уверенности в себе в современной социальной психологии / В.Г. Ромек // Психологический вестник РГУ, Выпуск 1, Часть 2. – Изд-во РГУ, 1996. – С. 96–102.

References

1. Vyvchennya osobystosti pidlitka / Za red. M.D. Dryhus. – K.: In-t psykholohiyi APN Ukrayiny, 1994. – 128 s.
2. Evtihov O. V. Trening liderstva: Monografija / O. V. Evtihov – SPb.: Rech', 2007. – 256 s.
3. Kolominskij Ja.L. Psihologija vzaimootnoshenij v malyh gruppah / Ja.L. Kolominskij. – Mn. : TetraSistems, 2000. – 431 s.
4. Nevidoma Ya.H. Problemy doslidzhennya sotsial'noho statusu u suchasnyy psykholohiyi / Ya.H. Nevidoma // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Seriya «Psykhologichni nauky»: zb. nauk. pr. / za red. : S. D. Maksymenka., N.O. Yevdokymovoyi. – Mykolayiv : TOV firma «Ilion», 2010. – Vyp. 4, t. 2. – 178–182 s.
5. Nikolayenko O.V. Osoblyvosti vyvchennya liderstva yak fenomena mizhosobystisnykh stosunkiv / O.V. Nikolayenko // Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty : Zbirnyk naukovykh prats'. – Kh. : KhDPU, 2000. – Vyp. 11. – 90–95 s.
6. Pljuskin Ju. M. Prostranstvennoe povedenie i social'nyj status rebenka v gruppe / Ju.M. Pljuskin, O.A. Bogatyreva, O.E. Bichenkova // Voprosy psihologii. – 1993. – № 2. – 106–116 s.
7. Rajs F. Psihologija podrostkovogo i junosheskogo vozrasta: Ucheb. Posobie. / F. Rajs. – SPb.: Piter, 2000. – 616 s.
8. Romek V.G. Ponjatie uverennosti v sebe v sovremennoj social'noj psihologii / V.G. Romek // Psihologicheskij vestnik RGU, Vypusk 1, Chast' 2. – Izd-vo RGU, 1996. – 96–102 s.

Резюме. Стаття посвящена теоретическим и эмпирическим аспектам проблемы взаимосвязи между статусом и личностными качествами подростка. Особое внимание акцентировано на характеристику одного из компонентов статуса подростка – социальную активность. Раскрыто значение уровня уверенности, как важного качества, что является собственностью личности и необходимым условием существования субъекта активности, который способен к самостоятельному выбору целей. Установлено, что подростковый возраст характеризуется усиленным стремлением к общению, где осуществляется интегральная оценка себя, своего социально-коммуникативного ранга, своей ценности в коллективе.

Ключевые слова: социальный статус, социальная активность, уверенность, роль, подросток.

Summary. The article is devoted to the theoretical and empirical aspect of the problem of the relations between the status and personal qualities of the teenager, which identify his (teenager's) development. The special attention is paid to the characteristics of one of the components of the teenagers' status – their social activity. Thus social activity is one of the main features of the personality and therefore one of the leading components of the teenagers' status.

Social status of the personality is the complicated conception, which reflects the unity, interconnection and social nature of the “inner” and “outer” world of the personality. The personality’s status is the conception which coincides with social role notion. It identifies the place of the human being in the system of social relations.

Key world: social status, social activity, self-confidence, role, teenager.

УДК 159.922.76-056.26:316.472

С.Є. ЧАГАРНА

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Статтю присвячено проблемі інтеграції дітей з порушеннями слуху, успіх якої значною мірою залежить від своєчасного виявлення й точного встановлення рівня зниження слуху, оптимального вибору засобів лікування, реабілітації та організації психологічного супроводу. Форми та методи виховання і навчання дітей з порушенням слуху повинні бути різноманітними й враховувати рівень зниження слуху, час виникнення та швидкість розвитку патологічного процесу, що призвів до порушення слуху; ступінь і характер мовленнєвих порушень.

Ключові слова: інтеграція, порушення слуху, туговухість, глухота, мовлення, критерії, класифікація.

Постановка проблеми. Діти з порушення слуху є однією із важко інтегрованих категорій осіб із особливими потребами. Успіх інтеграції значною мірою визначається часом її початку: чим раніше у дитини виявляється порушення, тим більш продуктивними стають спільні зусилля кваліфікованих спеціалістів й батьків у подоланні бар’єрів між дитиною та навколишнім середовищем. Своєчасне і точне визначення рівня зниження слуху у дітей є необхідною передумовою оптимального вибору засобів лікування, реабілітації та організації психологічного супроводу.

Особливості розвитку дітей із порушеннями слуху полягають у тому, що першопричиною виступає біологічний чинник (фізичний дефект слуху) і як наслідок, – соціальне порушення спілкування. Головні прояви цих наслідків носять функціональний характер (недорозвиток мовлення, особливості пізнавальних процесів тощо). Навіть незначне зниження слуху в дитини дуже часто заважає її нормальному психофізіологічному й психологічному розвитку, утруднює таким чином виховання та навчання, інтеграцію у суспільство і може негативно відобразитися на розвитку особистості в цілому.

Результати теоретичного дослідження. На сьогоднішній день в науковій літературі існують різноманітні визначення зниження слуху: «пошкодження слуху», «вади слуху», «порушення слуху», «порушення слуху та мови», «обмеження слуху». Так, Г. Аліх пропонує застосовувати поняття «пошкодження слуху» в тих випадках, коли існує безповоротне порушення слуху, а для менш поширеного, менш важкого пошкодження – термін «порушення слуху» [7, с.11]. Останнім часом широко використовується термін «порушення слуху та мовлення» (Н. Breiner). Це визначення в понятійному плані означає, що пошкодження слуху спричинило порушення мовлення. Аналізуючи різноманітні підходи до термінології, ми підсумовуємо, що незважаючи на її різноманітність, узагальнюючим поняттям, яке можна застосовувати до всіх видів ураження слуху, є «порушення слуху» [6].

Загалом до осіб із порушеннями слуху належать діти, які мають стійке (безповоротне) двостороннє (на обидва вуха) порушення слухової функції, за якого звичайне (на слух) мовленнєве спілкування з оточуючими людьми є утрудненим (туговухість) або неможливим (глухота) [3].

Порушення слуху тією чи іншою мірою трапляється доволі часто як у дорослих, так і в дітей різного віку. Зазвичай вони мають тимчасовий характер. Такі вади слуху називаються кондуктивними (порушення проходження звуку). Сучасна медицина застосовує різноманітні засоби лікування кондуктивних порушень, у результаті яких слух може відновлюватися. Окрім тимчасових порушень, є так звані стійкі, пов’язані із ураженням внутрішнього вуха (порушення сприймання звуку). У цьому випадку відновлення нормального слуху методами сучасної медицини неможливе. На сучасному етапі розвитку, медицина пропонує лише підтримувальну терапію, певні профілактичні заходи, слухопротезування (підбір індивідуальних слухових апаратів) і довготривалу систематичну психолого-педагогічну корекцію [1, 3, 8].

Наступна група порушень слуху стосується центральних його розладів (порушення аналізу сигналів – звукових, мовних) та характеризується нормальним або незначним підвищенням порога слуху. Діти цієї групи поведуть себе як слабчучі, здатні до сприйняття локалізації звуку, аналізу коротких звуків, сприйняття мовлення за наявності інших подразників, запам’ятовування звуків, підтримування довільної й мимовільної слухової уваги.

Розрізняють три групи причин виникнення порушення слуху в дитячому віці: спадкові, вроджені, набуті. Спадкові (генетичні) порушення слуху пов’язані з наявністю цієї вади в близьких родичів або мутацією певних генів. Найбільший їх відсоток спостерігається в ранньому віці до оволодіння мовленням. Незважаючи на значну кількість спадкових хвороб, які можуть призвести до стійких порушень слуху, такий вид порушень трапляється доволі мало. Як зазначає Н. Назарова, відсоток спадкової (генетичної) передачі глухоти не є високим, як прийнято вважати: за даними статистики, майже 90 % дітей, які народжені від глухих батьків, не мають порушень слуху [4, 5].

З М І С Т

<i>Передмова</i>	3
Павелків Р.В. Завдання та перспективи психологічної служби РДГУ	4
Петренко О.Б. Інноваційна діяльність практичного психолога в організації роботи «школи сприяння здоров'ю»	8
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Психологія травми: трансгенераційний та феноменологічний аспекти	14
Абрамова С.В. Психолого-педагогічна діагностика сформованості соціальної активності у старших підлітків	17
Артемова О.І. Креативність як чинник розвитку професійних якостей майбутнього практичного психолога	22
Барно О.М. Причинно-наслідкові відносини у психології розвитку особистості	26
Білоус Р.М., Боровська А.С. Ціннісні орієнтації в процесі само актуалізації старшокласників	31
Большакова А.М. Поведінка типу А як проблема професійного здоров'я майбутніх менеджерів	33
Борейчук І.О., Євдокимов Р.В. Умови використання арт-терапевтичних технік в роботі із геронтопсихологічною групою клієнтів	36
Борисова А.О. Психологічний моніторинг міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання	40
Бучко В.Б. Проблема справедливості психологічний аспект	43
Вознюк Ю.С. Аналіз проблеми самоствердження особистості	49
Воробійов А.М., Демчук О.О. Умови адаптації та фактори дезадаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі	52
Воронов Н.П., Курячий С.В. Здоровьесберегающие технологии в профилактике состояния здоровья студентов специальной медицинской группы с заболеваниями сердечно-сосудистой системы и опорно-двигательного аппарата	55
Герман Л.В. Значущість психологічної складової у професійній підготовці правоохоронців	60
Грицюк І.М. Емоційне виховання як засіб запобігання емоційної травми у дітей	63
Грубляк В.В. Розвиток пізнавальної активності студентів в процесі самонавчання	66
Давидюк С.Г., Пащенко О.О. Психологічні особливості прояву креативності студентів гуманітарного та технічного профілю	71
Демянюк О.Б. Образ світу як психологічна основа самореалізації молоді	74
Дружиніна І.А. Емпатія у системі професійно важливих якостей майбутніх психологів	78
Дучимінська Т.І. Соціально-психологічний тренінг як засіб корекції проявів особистісної безпорадності студентів	82
Жарікова С.Б. Образ «Я» підлітка у цілісній моделі психологічного здоров'я особистості	85
Жидко М.Е., Лушина Т.А. Проблема психологічної структури научного мировоззрення у студентів сучасного технічного університету	89
Жидко М.С., Кравченко К.О. Особливості переживання у льотчиків на гострій стадії горя	93
Жидко М.С., Журавская О.В. Особливості психологічної диференціації професійної дезадаптації, професійної деформації та емоційного вигорання	99
Жизномірська О.Я. Психологічне здоров'я особистості молодшого шкільного та підліткового віку	103
Іванашко О.Є., Вічалковська Н.К. Соціально-психологічна адаптація особистості в умовах інклюзивної освіти	107
Іванова Н.Г. Психологічні основи підготовки, необхідні для успішного професійного становлення фахівців: ретроспективний аналіз проблеми	110
Істинюк І.Д. Педагогічна практика – провідний засіб забезпечення готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами	114
Кідалова М.М. Фасилітативний супровід емоційних бар'єрів у підлітковому віці як умова збереження психологічного здоров'я	118
Корчакова Н.В. Диспозиційні основи просоціальності	124
Коширець В.В., Шкарлатюк К.І. Самофутурування як чинник самореалізації студентів з порушеннями розвитку	129
Крюкова Л.В. Сучасні підходи щодо динаміки емоційних процесів та їх впливу на здоров'я особистості школяра	132
Кулаков Р.С. Особливості профконсультаційного супроводу професійного самовизначення старшокласників впродовж навчання в школі	135
Кулакова Л.М. Моральний розвиток особистості засобами художньої літератури як підґрунтя формування почуття власної гідності у молодших школярів	140
Курдибаха О.М. Теоретичний аналіз проблем гендерного розвитку підлітків у процесі соціалізації	144
Левус Н.І., Волошок О.В. Самоставлення у студентів з різною навчальною мотивацією	146
Левшунова К.В. Благополуччя та здоров'я: спільне та відмінне між поняттями	151
Лисенко Л.М. Теоретичні аспекти проблеми психічного здоров'я особистості	154

Ліщук А.В. Вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення старшокласників	157
Луцик Г.О. Напрямки роботи соціальних педагогів з профілактики девіантної поведінки підлітків	160
Марчук Ю.С. Психолог-практик та психолог-теоретик: особливості формування професійного мислення	163
Назаревич В.В., Коротун В.В. Використання малюнкових технік психотерапії для самоідентифікації студентів.....	166
Нікула Н.В. Шляхи формування методичної культури студентів на етапі професійної підготовки	170
Новік Л.О. Психологічні складові іміджу психолога	173
Ногачевська І.О. Розуміння текстів – базовий компонент вузівського навчання студентів.....	176
Олексієнко С.Б. Оволодіння майбутніми правоохоронцями психологічними знаннями, необхідними для створення соціально-психологічної характеристики об'єкта оперативного інтересу з політичного середовища.....	180
Олійник О.В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до виховання господарської культури молодших школярів	184
Павелків В.Р., Мокич Н.В. Психологічні ознаки в системах соціокультурного простору молодіжних субкультур	187
Паливода О.О. Психологічні аспекти професійного становлення особистості у вищому навчальному закладі	193
Петренко Н.В. Модель становлення професійної спрямованості менеджера на етапі навчання у вищому навчальному закладі.....	197
Пилип'юк Т.О., Мушкевич М.І. Гендерна диференціація особистісних особливостей осіб з різним ставленням до репродуктивного здоров'я.....	201
Пилипака Ю.І., Гамарнюк О.В., Романюк В.Л. Психічна травма як функціональна модель розладів психіки і поведінки особистості	205
Піонтковська Д.В. Розвиток національної ідентичності особистості в юнацькому віці	210
Рибак В.А. Особливості процесу соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами.....	214
Рудь Г.В. Гендерні аспекти формування перспектив власного кар'єрного росту сучасної молоді.....	217
Рудюк О.В. Психологічне здоров'я особистості як копінг-ресурс подолання кризи безробіття.....	221
Савелюк Н.М. Елементи релігійного дискурсу в освітньо-виховному просторі України.....	226
Савенко Д.О. Проблема самоідентичності жінки в період раннього онтогенезу дитини	230
Савуляк В.О. Особливості запиту студентів щодо діяльності психологічної служби ВНЗ	233
Самойлова Н.В., Метіль Я.М. Підходи до розвитку психологічної компетентності студентів-валеологів	237
Ставицька О.Г. Оптимізація консультативної взаємодії психолога з клієнтом технологіями самопрезентації	240
Стаднік І.В., Мушкевич М.І. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) учасниками зони антитерористичної операції (АТО).....	244
Сторож О.В. Розвиток складових творчої соціалізації особистості	248
Тищенко І.А. Вплив статево-рольових стереотипів на професійну самореалізацію жінок у руслі проблеми гендерної освіти.....	254
Угрин О.Г. Роль організаційної ідентичності у процесі професійного становлення молодого спеціаліста.....	257
Федоренко Р.П. Вплив залежності партнерів від соціальних мереж на шлюбно-сімейні взаємини.....	261
Федюк Т.М., Корчакова Н.В. Особливості розвитку самооцінки у процесі соціалізації дітей з вадами слуху	264
Хлівна О.М. Психопрофілактика здоров'я в студентському віці	267
Хупавцева Н.О. Поняття соціального статусу у контексті проблеми становлення особистості.....	270
Чагарна С.Є. Особливості інтеграції дітей з порушеннями слуху	274
Чмир Т.В. Вольова сфера особистості: теоретичні аспекти	277
Шаповал І.М. Механізми EGO-захисту як детермінанта адаптивної стратегії особистості	280
Шевців М.В., Романюк В.Л. Особливості взаємозв'язку кольору очей і темпераменту у студентів-біологів в умовах рівненщини	285
Шевчик Р.В. Дослідження та корекція уваги у підлітків	288
Шуль М.Т. Теоретичні основи формування здорового способу життя учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема	292
Відомості про авторів	296

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 4

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**
Відповідальний за підготовку збірника до видання **Безлюдна В.І.**
Технічний редактор **Суходольський В.І.**
Комп'ютерна верстка **Осипчук О.П.**

Здано до набору 22.04.2015 р. Підписано до друку 06.12.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 90

Адреса: 33000 м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТЗОВ "Дока центр"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 4. – Рівне:
РДГУ, 2015. – 300 с.**

ISBN 978-966-2695-00-7

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 316.627:159.9

ББК 88